

Agata Wasilewska
Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa

Perspektywy rozwoju sektora MSP w Polsce na przykładzie regionu wschodniego

Streszczenie

Celem artykułu jest pokazanie możliwości doskonalenia warunków sprzyjających rozwojowi sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Perspektywy rozwoju zostały podzielone na warunki ekonomiczne, prawne, organizacyjne i społeczne. Uwzględniono również wykorzystanie środków unijnych, jako czynnika sprzyjającego rozwojowi sektora MSP. W artykule podano również przykład błędnej polityki prorozwojowej analogicznego sektora wykorzystanej w Rumunii – jako przestrożę dla Polski. Podano również pozytywny przykład wsparcia rozwoju przedsiębiorczości – ulgi zastosowane przez rząd węgierski. Analizę w znacznej części oparto na badaniach ankietowych w regionie wschodnim.

Słowa kluczowe: sektor MSP w Polsce, region wschodni, środki unijne.

Kody JEL: L26

Kierunki doskonalenia warunków ekonomicznych sprzyjających rozwojowi MSP

Rozważania na temat regionu wschodniego dotyczą przedsiębiorstw działających na obszarach województw lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego. Jest to podział zgodny z klasyfikacją NUTS Głównego Urzędu Statystycznego. W artykule pominięto województwo warmińsko-mazurskie mimo jego kwalifikacji do regionu wschodniego przy programach pochodzących ze środków unijnych, zwłaszcza w perspektywie finansowej 2014-2020.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w regionie wschodnim potwierdzają potrzebę doskonalenia warunków prawnych, organizacyjnych i ekonomicznych dla dalszego rozwoju sektora MSP w Polsce. W regionie tym, nazywanym często „Polską B” w latach 2005-2010 rozwój przedsiębiorstw mikro-, małych i średnich nastąpił szybciej niż w całej Polsce. Decydującą rolę spełnił tu dopływ rozwojowej wiedzy i środków finansowych (w tym unijnych). Mimo tak wyraźnego postępu na omawianym obszarze występują jeszcze duże możliwości rozwoju przedsiębiorstw. Usunięcie istniejących barier, może przyczynić się do dalszego rozwoju cywilizacyjnego nie tylko w tym regionie, ale w całym kraju.

Ostatnie kilkanaście lat bardzo zmieniło gospodarkę światową. Niewątpliwie ogromny wpływ na jej obecny kształt wywarły postępująca globalizacja i integracja oraz pojawienie

się i upowszechnienie najnowszych technologii. Przyczyniło się to do zmiany warunków funkcjonowania sektora MSP: znikają bezpieczne nisze rynkowe oraz lokalność rynków. Jednym z kierunków doskonalenia sektora MSP jest internacjonalizacja jego działalności. Obserwuje się coraz więcej przedsiębiorstw prowadzących działalność na rynku międzynarodowym. Mimo że jest to jeszcze mała populacja, posiada jednak duże możliwości rozwojowe. Dobrą zachętą do tego wydaje się wprowadzenie zwolnienia podatkowego lub ulgi dla przedsiębiorców, którzy chcą działać na rynku międzynarodowym już od momentu jego powstania. W następnej kolejności zachęty te można skierować do przedsiębiorstw funkcjonujących już na rynku krajowym, zainteresowanych internacjonalizacją. Prowadzenie przez przedsiębiorców działalności na rynku międzynarodowym przyniosłoby wymierne korzyści także dla państwa.

Zwiększenie udziału przedsiębiorstw międzynarodowych na obszarze regionu wschodniego przyczyni się do wzrostu przedsiębiorczości w tym regionie. Znalezienie przez przedsiębiorstwa sektora MSP dodatkowych rynków zbytu będzie motorem do osiągnięcia przez te przedsiębiorstwa lepszych wyników finansowych, co w rezultacie korzystnie wpłynie na gospodarkę Polski.

Ciągle zmieniający się rynek stawia przed przedsiębiorstwami nowe wymagania w zakresie kreowania i dostarczania satysfakcji klientom. Tutaj niezwykle ważną rolę odgrywa działalność innowacyjna i nowe technologie rewolucjonizujące sposoby wytwarzania i dostarczania zarówno tradycyjnych, jak i nowych produktów. Innowacyjność polskich przedsiębiorstw jest obecnie na niskim poziomie, nieznaczna liczba przedsiębiorców zajmuje się innowacjami procesowymi bądź produktowymi. Mimo iż innowacyjność przedsiębiorstw regionu wschodniego jest wyższa niż średnia krajowa, należy zastosować dodatkowe zachęty w celu dalszego jej podnoszenia. Wprowadzenie dodatkowych ulg np. w postaci zwolnienia lub preferencyjnej stawki opłaty za czynsz czy media dla przedsiębiorców zajmujących się działalnością badawczo-rozwojową i tworzących nowe miejsca pracy powinno zachęcić do inwestowania i poszukiwania innowacji. Ulgi te można zróżnicować w zależności liczby i rodzaju tworzonych miejsc pracy, stopnia zaawansowania prac rozwojowych. Zwolnienie z całości lub części opłat powoduje zmniejszeniem ogólnych kosztów działalności firmy, powstaną wolne środki, które będzie można przeznaczyć na rozwój przedsiębiorstwa. Działalność innowacyjna ukończona rejestracją patentu przyniesie dodatkowe źródło dochodu.

Kolejnym warunkiem ekonomicznym, który wymaga udoskonalenia jest zdolność sektora MSP do absorpcji osób pozostających bez pracy. Jest to szczególnie ważne przy zwiększających się procesach globalizacji gospodarek światowych. Unia Europejska dostrzegła konieczność skoordynowania polityki wobec przedsiębiorstw sektora MSP. Jednym z możliwych działań w tym zakresie jest wspieranie – oprócz lokalnej przedsiębiorczości – prowadzonej przez przedsiębiorstwa polityki zatrudnienia. Zwiększenie zatrudnienia przyczynia się bowiem do poprawy sytuacji materialnej ludności. By jednak było to możliwe niezbędne

są działania ze strony samorządu terytorialnego, począwszy od gmin, na województwach kończąc. Największy udział w rozwoju przedsiębiorczości mają niewątpliwie gminy. To dzięki polityce promocyjnej administracji samorządowej podstawowe szczebla powstają i rozwijają się jednostki działalności gospodarczej. Gminy mają szerokie uprawnienia dane przez ustawodawcę w tym zakresie, mogą również wprowadzać własne programy proprzedsiębiorcze. Niezwykle ważna w rozwoju firm jest również promocja samej przedsiębiorczości nie tylko wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych, ale również wśród społeczności lokalnych. Aby zachęcić mieszkańców regionu samorządy gminne mogą na zasadzie pomocy publicznej umarzać częściowo zobowiązania podatkowe od nieruchomości dla prowadzących działalność gospodarczą czy obniżać stawkę podatku za metr kwadratowy ustaloną odrębnie dla każdego przypadku. Inną formą wsparcia przedsiębiorczości na poziomie gminy może być racjonalnie ustalona kwota najmu pomieszczeń samorządowych. Spotyka się zbyt często, iż czynsz najmu pomieszczeń, w których jest prowadzona działalność gospodarcza wzrasta nieproporcjonalnie do inflacji, co w rezultacie przynosi odwrotny skutek od zamierzonego i postawy proprzedsiębiorcze zamiast rozwijać się – są tłumione.

Inną metodą, która może być wykorzystana do zmniejszenia bezrobocia występującego w regionie, a przez to do jego rozwoju, jest *franchising*. Mimo coraz większego zainteresowania tą formą działalności zachodzi zbyt wiele zmian wśród właścicieli lub prowadzących punkty sieci, co świadczy o pewnych trudnościach. Przeszkodą, która pojawia się dość często jest konieczność otwarcia punktu w miejscu wskazanym przez franczyzodawcę. Niejednokrotnie osoba zainteresowana wstąpieniem do sieci dowiaduje się, że do miejsca pracy będzie musiała dojeżdżać nawet 100 km oraz ponosić duże nakłady finansowe, bez pewności że przedsięwzięcie przyniesie zysk. Przy *franchisingu* należałoby zastanowić się nad wprowadzeniem np. gęstszej sieci punktów bądź też rozważyć, gdy przedmiotem działalności są produkty spożywcze możliwości modyfikacji przepisu pierwotnego, który znacząco wpłynąłby na zmniejszenie kosztów importu drogich składników niezbędnych do produkcji, a tym samym na obniżenie ostatecznej ceny sprzedaży produktu. Autorka niniejszego artykułu przypuszcza, że przyczyniłoby się to do wzrostu zainteresowania *franchisingiem* i zwiększenia przedsiębiorczości w regionie.

O atrakcyjności danego obszaru decyduje poziom i struktura inwestycji determinujących konkurencyjność i innowacyjność przedsiębiorstw. W Polsce wysoki nacisk powinien być kładziony na czynniki warunkujące atrakcyjność inwestycyjną przedsiębiorstw. Inwestycje wiążą się nie tylko ze wzrostem zdolności produkcyjnych, są także konieczne by wprowadzać nowe produkty, a dzięki wdrażaniu nowoczesnych technologii umożliwiają podnoszenie jakości i tym samym obniżają koszty prowadzonej działalności. Właściwa strategia inwestycyjna przedsiębiorstwa jest kluczowa dla osiągnięcia przez nie przewagi konkurencyjnej, co z kolei przekłada się na wartość rynkową firmy i jej postrzeganie przez klientów. Jednak by przedsiębiorstwa chciały inwestować muszą mieć przede wszystkim przekonanie o swojej trwałości na rynku. To przekonanie powinna utrzymywać proprzedsiębiorcza polityka

makroekonomiczna kraju. Jedną z metod wspomnianego utrwalania jest pozyskiwanie środków z zewnątrz na inwestycje i dostęp przedsiębiorców do funduszy unijnych na realizację projektów inwestycyjnych.

Obecnie w obliczu drugiej fali recesji gospodarczej w krajach Europy, monitoring zmian podstawowych proporcji makroekonomicznych jest szczególnie ważny. Proporcje te charakteryzują poziom stabilności gospodarki, która jest jednym z kluczowych elementów decydujących o efektywności gospodarowania podmiotów gospodarczych. W warunkach słabszej koniunktury gospodarczej szczególnie istotne znaczenie dla kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw mają aspekty otoczenia społeczno-gospodarczego przedsiębiorstw związane z konsumpcją i inwestycjami, zarówno gospodarstw domowych, jak i samych przedsiębiorstw. Wielkość popytu na rynku krajowym i zagranicznym jest istotnym czynnikiem oddziałującym na efektywność funkcjonowania przedsiębiorstw.

Ważnym uwarunkowaniem ekonomicznym związanym z rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce jest przeprowadzenie odpowiednich i niezbędnych działań dostosowawczych MSP we wszystkich regionach Polski. Dostosowanie to przyczyni się do budowania nowoczesnej gospodarki Polski oraz wzmocni konkurencyjność regionów.

W dalszym ciągu ważne jest doskonalenie polityki rządu wobec sektora MSP, dzięki czemu kreowana jest ich jedność sektora i konkurencyjność na rynku. Polityka rządu ma za zadanie tworzenie korzystnych prawnych i ekonomicznych warunków do dalszego wzrostu MSP, jak również pełnego wykorzystania ich potencjału rozwojowego.

Bardzo ważne w trudnych warunkach gospodarczych jest rozluźnienie polityki fiskalnej. Błędnym wydaje się podwyższanie wszelkich zobowiązań publiczno-prawnych nałożonych na przedsiębiorstwo, w tym podatkowych, co prowadzi do zmniejszenia aktywności przedsiębiorstw, próby ich ucieczki w szarą strefę, a tym samym powoduje zmniejszenie wpływów do budżetu państwa. Dobrym przykładem jest Rumunia, gdzie wprowadzenie podatku liniowego przyczyniło się do zdziśiatkowania sektora MSP. Przedsiębiorstwa zostały przez rząd niejako zmuszone do ograniczenia kosztów działalności i podniesienia cen za sprzedawane towary oraz świadczone usługi.

Kierunki doskonalenia warunków prawnych i organizacyjnych sprzyjających rozwojowi MSP

Zdaniem Herbera Kierullfa z Seattle Pacific University w XXI wieku małe firmy staną przed wyzwaniem komercjalizacji technologii, a ich sukces będzie zależny przede wszystkim od likwidacji barier, jakie występują pomiędzy przedsiębiorcą, menadżerem a innowatorem (wynalazcą) (Korzeniowski 2000, s. 59). Jest to jeden z kierunków w którym powinno pójść współczesne przedsiębiorstwo. Sukces przedsiębiorstwa zależy w dużej mierze od właściciela, który często jest menadżerem tego podmiotu. W sektorze MSP jest to licz-

na grupa, zalicza się do niej przede wszystkim rzemieślników, sklepikarzy, restauratorów, drobnych hurtowników. Właściciel będący jednocześnie menedżerem zarządza przedsiębiorstwem w taki sposób, by zrealizować swoją wizję i plany związane z rozwojem działalności. W małych i średnich przedsiębiorstwach to właściciel ponosi całkowite ryzyko ekonomiczne związane z funkcjonowaniem firmy (Bławat 2003, s. 32-33). Niejednokrotnie jest utożsamiany z przedsiębiorcą posiadającym określone prawa własności, które pozwalają na zawieranie umów, podejmowanie kluczowych decyzji, rozporządzanie wypracowanym zyskiem, cedowanie części obowiązków i praw na inne osoby (Mugler 1995, s. 7).

Właściciel-menedżer powinien cechować się licznymi wyjątkowymi umiejętnościami i zdolnościami, co wiąże się z jego wysokimi kwalifikacjami teoretycznymi i praktycznymi, popartymi odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem zawodowym. Pożądane cechy to m. in.: wizjonerstwo, umiejętność tworzenia celów, kreatywność, zdolność podejmowania ryzyka, siła perswazji, umiejętność pokonywania stresu i organizacji pracy oraz autokon-sulting (Borowiecki, Siuta-Tokarska 2008, s. 22).

Jak twierdzi A. K. Koźmiński polskich menedżerów nadal cechuje syndrom samotnego wilka. Autor tłumaczy taki sposób działania uwarunkowaniami historycznymi. Przez okres okupacji i funkcjonowania gospodarki socjalistycznej polska przedsiębiorczość istniała niemal całkowicie w podziemiu i w szarej strefie. Nauczyło to przedsiębiorców z jednej strony nieufności i podejrzliwości, a z drugiej – wykorzystywania bez skrupułów wszelkich luk i okazji, łącznie z łatwowiernością, lub choćby niedostateczną czujnością współników (Koźmiński 2008, s. 38). Dlatego ważna jest zmiana mentalności menedżerów. Mimo rosnącego wzrostu ich znaczenia w przedsiębiorstwach o złożonej strukturze organizacyjnej należy pamiętać, iż menedżerowie nie są w stanie zastąpić właścicieli zarządzanego przedsiębiorstwa np. w zakresie rozwoju działalności gospodarczej.

Intensywnie uprzemysławiane regiony to swoistego rodzaju laboratoria badawcze złożonych procesów lokalizacji dużych przedsiębiorstw oraz dokonujących się pod ich wpływem przemian regionalnych. Kierunkiem doskonalenia rozwoju przedsiębiorstw Polski powinno być zniesienie różnic w strukturach regionalnych, które nadal utrzymują się np. w opóźnieniach procesów urbanizacyjnych, rozwoju procesów industrializacji i związanych z nimi rynków pracy. W funkcjonowaniu regionu ważny jest również stopień rozwoju infrastruktury transportowej regionu.

Dynamiczny rozwój przedsiębiorstw w coraz mniejszym stopniu jest związany z inwestycjami w aktywa trwałe firmy, a coraz częściej polega na tworzeniu rozległych, złożonych, międzyorganizacyjnych struktur kontraktowych przedsięwzięć. Dlatego też niezbędne jest doskonalenie współpracy między przedsiębiorstwami i przybieranie przez nie formy przedsiębiorstwa XXI wieku, dzięki czemu są w stanie szybciej i skuteczniej sprostać zmieniającym się warunkom otoczenia. Za przedsiębiorstwa XXI wieku, jako nowoczesne formy or-

ganizacyjne, uznaje się w literaturze przedsiębiorstwa sieciowe, wirtualne, fraktalne, uczące się lub też kreatywne.

Zebrane doświadczenia regionu wschodniego wskazują na konieczność wyznaczenia pożądanego kierunku zmian w zakresie polityki zarządzania finansami lokalnymi oraz celów i narzędzi zapewniających władzom samorządowym efektywną realizację polityki wspierania rozwoju przedsiębiorczości.

Badania ankietowe w regionie wschodnim wykazały, że duże znaczenie dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw ma możliwość korzystania z różnych programów dofinansowanych częściowo lub w całości ze środków Unii Europejskiej. Od kilkunastu lat mali i średni przedsiębiorcy oraz przedsiębiorstwa posiadające ugruntowaną pozycję na rynku, mogą korzystać ze środków unijnych, zarówno rozwijając swoją działalność od podstaw, jak też rozszerzając ją o nowe rozwiązania lub rynki zbytu. Rozwój przedsiębiorstwa, jego wzmocnienie lub uzyskanie trwałej pozycji konkurencyjnej, jest właśnie możliwe przez udział w projektach współfinansowanych ze środków unijnych. Powyższe ma także pozytywny wpływ na doskonalenie struktur organizacyjnych firmy.

Jednym z ważniejszych uwarunkowań prawnych jest system fiskalny państwa, który stanowi duży problem dla małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Istniejący obecnie system – mimo wielu reform – nie daje możliwości rozwoju, a wręcz spowalnia jego tempo. Decentralizacja środków finansowych, zaprzestanie częstych zmian prawa fiskalnego i jego uproszczenie, zwiększenie orientacji proekspansyjnej oraz samodzielności lokalnych samorządów to najważniejsze sprawy, które rząd powinien jak najszybciej uregulować. Jak stwierdza R. Piwowarski przejrzysty system fiskalny ma być wewnętrznie spójny, sprzyjając lepszemu funkcjonowaniu w jego ramach administracji państwa oraz lepszemu zrozumieniu przez społeczeństwo celów i sposobu oddziaływania polityki fiskalnej (Piwowarski 2011, s. 251). Dzięki przejrzystemu systemowi fiskalnemu możliwe jest spełnianie przez politykę fiskalną jej trzech podstawowych funkcji: alokacyjnej, redystrybucyjnej i stabilizacyjnej (Stiglitz 2004). Polityka fiskalna państwa jest również narzędziem, które ma możliwość oddziaływania na popyt globalny. Podatki, ich stopy i progi nakładane przez państwo mogą powodować zarówno wzrost, jak i zmniejszenie popytu globalnego, a zatem wpływają na rozwój gospodarczy kraju, w tym na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw (Borowiecki, Siuta-Tokarska 2008, s. 90).

Innym przyczynkiem wymagającym doskonalenia w sferze warunków organizacyjnych jest kultura przedsiębiorstwa. Wywiera ona poważny wpływ na jego funkcjonowanie i efektywność. W latach 80. i 90. XX wieku dzięki wielu badaniom odkryto wpływ kultury organizacyjnej na poprawę funkcjonowania organizacji. Upowszechniono pogląd, że przedsiębiorstwa odnoszące sukcesy charakteryzują się podobnym sposobem myślenia, odczuwania i zachowania swoich pracowników. Aby jednak można było mówić o zmianie kultury przedsiębiorstwa należy ją rozpocząć od właścicieli bądź menedżerów.

Kolejny czynnik organizacyjny to otoczenie przedsiębiorstwa wpływające na jego kondycję ekonomiczną przez generowanie korzystnych warunków (szans, okazji) dla rozwoju i funkcjonowania. Może ono także stwarzać warunki, które spowodują określone zagrożenia.

W związku ze znaczącym z informatyzowaniem wszelkich procesów gospodarczych ważne z punktu widzenia przedsiębiorstwa jest posiadanie zintegrowanego systemu zarządzania. Obecnie oprócz istniejących systemów zarządzania istotne jest posiadanie przez przedsiębiorstwo własnej bazy, dopasowanej do jego potrzeb.

W dobie powszechnej informatyzacji bardzo duże znaczenie odgrywa prawidłowe zarządzanie informacją. Ma ona niebagatelny wpływ na rozwój rzeczywistości gospodarczej, w społeczeństwie informacyjnym staje się podstawową jednostką przetwarzania oraz handlu, jako produkt komplementarny dóbr materialnych.

Do czynników organizacyjnych warunkujących rozwój przedsiębiorstwa niezbędne jest również posiadanie właściwego, innowacyjnego potencjału wewnętrznego. Wewnętrzne finansowanie innowacji polega na wypracowaniu zysku i przeznaczaniu go na dofinansowanie działalności lub wtórny dopływ środków finansowych uzyskanych w drodze spieniężenia, np. majątku rzeczowego, finansowego lub z odpisów amortyzacyjnych. Istotne znaczenie w finansowaniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstwa ma system finansowy państwa, zasady przyznawania pożyczek, kredytów, możliwość otrzymania dotacji oraz polityka podatkowa, które mogą wpłynąć na zainteresowanie działalnością innowacyjną.

Jeszcze innym kierunkiem doskonalenia rozwoju sektora MSP jest stworzenie optymalnych warunków do wprowadzenia controllingu w tych podmiotach. Controlling jest metodą, która wspomaga zarządzanie i stanowi doskonały instrument systemowego podejścia do działania organizacji – od planowania, przez realizację, pomiar, aż do kontroli. W controllingu uwypukla się obszary działania i istotne cele dla danej organizacji. Słowo *control* w odniesieniu do przedsiębiorstwa oznacza, iż organizacja jest systemem zdolnym do kontrolowania siebie. W tym celu musi posiadać szereg informacji o procesach i zdarzeniach w niej zachodzących, a także możliwość koordynacji zachodzących procesów umożliwiających realizację wizji i misji, wyznaczonych jako cel działania (Fedan 2011, s. 210). Najczęściej controlling albo *controllership* jest definiowany jako kompleksowa metoda sterowania działalnością przedsiębiorstwa, pozwalająca na bieżące (wcześniejsze) wykrywanie, a tym samym eliminowanie lub ograniczanie odchyłeń od wielkości zaplanowanych, ich tempa i jakości, decydujących o realizacji celów organizacji gospodarczej (Olech 1997, s. 22).

Celem controllingu w ramach strategii rozwojowej przedsiębiorstwa jest jego zdolność dostosowywania się do coraz szybszych zmian w otoczeniu, gdyż to rozstrzyga o sukcesach bądź nawet o przetrwaniu przedsiębiorstwa. Controlling jako element zintegrowanego i elastycznego systemu zarządzania musi być nastawiony na badanie zgodności działania z założonymi celami i efektywnością ekonomiczną w każdym obszarze funkcjonowania przed-

siębiorstwa. Ponadto musi być zorientowany na przyszłość przez zapewnienie obserwacji otoczenia i przygotowywanie decyzji strategicznych. Przedsiębiorstwo bez strategicznego zarządzania będzie miało trudności z utrzymaniem się w zmiennym i dynamicznym środowisku.

Na Węgrzech firmy sektora MSP mogą korzystać ze wsparcia państwa przez udział w Nowym Planie Széchenyi'ego. W ramach tego planu rząd węgierski wspomaga małe i średnie przedsiębiorstwa w tworzeniu nowych miejsc pracy, innowacyjności, rozwoju i badaniach. Program ten jest skierowany zarówno do przedsiębiorstw węgierskich, jak i firm, które działają na Węgrzech. Ponadto państwo węgierskie promuje małą i średnią przedsiębiorczość przez różnego rodzaju ulgi podatkowe, organizuje szkolenia dla przedsiębiorców oraz włącza się w promocję firm. Przedsiębiorstwa, które starają się o patenty swoich wynalazków mogą liczyć na znaczące ulgi podatkowe. W zależności od wielkości przedsiębiorstwa ulga podatkowa waha się w granicach 25-35% od podstawy podatku. Rząd Węgier proponuje również ulgę w wysokości 60% podstawy opodatkowania dla nowo powstałych innowacyjnych przedsiębiorstw (Bartelska 2011). Wprowadzenie znacznych ulg podatkowych oraz innych zwolnień dla przedsiębiorców powinno wspomóc rozwój gospodarczy.

Uwarunkowania społeczne sprzyjające rozwojowi MSP

Jednym z uwarunkowań społecznych sprzyjających rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw jest przedsiębiorczość o wyraźnej specjalizacji branżowej i gęstej sieci powiązań lokalnych obejmujących praktyczną wiedzę i umiejętności rzemieślnicze.

W Polsce największy wpływ na sprawne zarządzanie przedsiębiorstwem mają bariery związane z cechami społeczno-kulturowymi przedsiębiorców i menadżerów, stąd też jednym z możliwych kierunków rozwoju jest nacisk na doskonalenie cech osobowościowych kadry zarządzającej, odkrycie tych cech, które pozwolą wyeksponować umiejętności samej kadry i podległych pracowników. Ważne jest w tym przypadku również nastawienie na kształtowanie motywacji, zarówno przełożonych, jak i podwładnych.

Obecnie w warunkach budowania społeczeństwa informacyjnego, którego bazę ekonomiczną stanowi nauka, a gospodarka jest oparta na wiedzy, szczególnego znaczenia nabiera przestrzeń kulturowa. Stąd kolejnym kierunkiem doskonalenia dla przedsiębiorstw jest wykształcenie społeczeństwa, jego poziom i jakość oraz struktura, a także możliwości doszkąłania i doskonalenia zawodowego.

Rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw sprzyja tzw. wyposażenie społeczne, na które składa się lokalna przedsiębiorczość, kultura przemysłowa, zdolności innowacyjne, solidarność społeczna i środowisko zaufania. Są to cechy ważne zarówno dla inwestorów, jak i dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Kolejnym istotnym czynnikiem jest tzw. społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa, która opiera się na założeniu, że przedsiębiorstwo powinno wspierać dobrobyt i rozwój społeczeństwa. Ma ona na celu zwrócenie uwagi na rozwiązania alternatywne wobec istniejącego stanu rzeczy oraz sposoby jego naprawiania. Skuteczne zarządzanie społecznym działaniem wymaga określenia podmiotów, wobec których organizacja gospodarcza jest odpowiedzialna. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa wytycza zakres zobowiązań organizacji gospodarczych wobec interesariuszy – ponoszących ryzyko, którzy dokonują oceny jej zachowań i na tej podstawie tworzą popyt na określone działania (Klimczak 1996, s. 70-71).

Współcześnie o przetrwaniu i sukcesie przedsiębiorstwa decyduje stopień rozwoju zdolności ciągłego uczenia się. Organizacja ucząca się to taka, która swoją przewagę konkurencyjną opiera na wiedzy, umiejętnościach, kreatywności, wyobraźni, inteligencji, doświadczeniu, intuicji, motywacji i systemie wartości pracujących na jej rzecz ludzi. W związku z tym doskonalenie firmy jako organizacji uczącej się jest niezmiernie ważne, zwłaszcza w warunkach globalizacji.

Wyzwania stojące przed polskimi przedsiębiorstwami w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi koncentrują się wokół procesów optymalizacji zatrudnienia oraz poprawy efektywności pracowników. Z badań wynika, że polscy pracodawcy nadal obawiają się utraty cennych kadr, gdyż są świadomi, jak trudno jest pozyskać i wykształcić kompetentnych pracowników. Inwestując w ich rozwój pracodawca inwestuje jednocześnie w rozwój swojej firmy, dlatego odejście utalentowanych i wyszkolonych kadr do konkurencji z pewnością utrudnia utrzymanie przewagi konkurencyjnej.

Kolejnym z kierunków doskonalenia rozwoju MSP jest poprawa kultury ekonomicznej. Pod tym pojęciem rozumie się dorobek społeczeństwa kształtujący normy i zachowania ludzi, jakość stosunków międzyludzkich w organizacjach, a także warunki rozwijania wiedzy społeczeństwa o procesach ekonomicznych (Krzyminiewska 2009, s. 59-60). Kultura bowiem jest kluczem do wyjaśnienia społecznych zachowań i działań, które nadają określonym fragmentom przestrzeni (regionom, miejscom) niepowtarzalny charakter. Określa ona wszelkie formy świadomości społecznej i gospodarczej, w tym również tę związaną z własnym miejscem zamieszkania, regionem i krajem (tożsamość terytorialną). Kultura jest systemem otwartym, który podtrzymuje i umacnia wartości i wzory zachowań. Jako system otwarty ulega licznym wpływom zewnętrznym, ale i sama oddziałuje na otoczenie. Według F. J. Lisa treści i formy kultury mogą kształtować różne układy stosunków społeczno-ekonomicznych. Siła ich oddziaływania zależy od efektów procesów dyfuzyjnych i kulturotwórczego oddziaływania danych struktur społecznych, na ile są one świadomie inspirowane i planowane czy też przebiegają dynamicznie w sposób niekontrolowany (Lis 1996, s. 102).

Funkcjonowanie w ciągle zmieniającym się otoczeniu powinno powodować w przedsiębiorstwach wprowadzanie koniecznych przekształceń, wychodzenie naprzeciw problemom,

a zatem przewidywanie i kształtowanie rzeczywistości. Każde przedsiębiorstwo powinno być inspiratorem ciągłych zmian, a zwłaszcza przedsięwzięć innowacyjnych, których powodzenie w dużej mierze zależy od mobilizacji wszystkich pracowników do twórczego myślenia, działania oraz uczenia się.

Wykorzystanie środków z funduszy europejskich jako kierunek doskonalenia rozwoju na przykładzie regionu wschodniego

Region wschodni w latach 2005-2010 bardzo się rozwinął, w niektórych obszarach rozwój ten jest szybszy niż średnia dla Polski. Niebagatelne znaczenie miało wsparcie finansowe ze środków unijnych w związku z realizowanymi projektami. Jednym z nich, skierowanym do przedsiębiorców obszaru wschodniego jest Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej. Jest to program obejmujący swoim zasięgiem województwo lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. Składa się z sześciu osi priorytetowych, z których najchętniej wybierana jest 1., czyli Nowoczesna gospodarka, w ramach której możliwe jest stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. Jak podaje na swojej stronie internetowej Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości działania podejmowane w ramach Osi priorytetowej I mają na celu stworzenie sprzyjających warunków inwestycyjnych, powstawanie innowacji i ich dyfuzji, efektywny transfer nowych, innowacyjnych technologii, a także współpracę między uczelniami wyższymi i jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami. Dzięki tworzeniu warunków dla rozwoju regionalnej gospodarki opartej na wiedzy region wschodni zwiększył atrakcyjność gospodarczą oraz inwestycyjną. W tym obszarze realizowane są projekty w zakresie poprawy infrastruktury edukacyjnej służącej prowadzeniu działalności dydaktycznej na poziomie wyższym (*Oś priorytetowa I* 2014). Począwszy od 2009 r. nastąpił znaczny wzrost zainteresowania i wykorzystania środków przez przedsiębiorstwa. Na koniec 2009 r., nie licząc projektów ponadregionalnych, w województwach regionu wschodniego na 46 projektów realizowanych 42 były z osi priorytetowej I (*Dla rozwoju...* 2010, s. 5). Jak podaje Ministerstwo Rozwoju Regionalnego na dzień 31 grudnia 2008 r., w programie realizowano jedynie 7 projektów (rok później już 70, a na koniec 2010 r. już 112 (*Dla rozwoju...* 2011, s. 4). Niekwestionowanym liderem w korzystaniu ze środków unijnych jest województwo lubelskie, w którym na koniec 2010 r. realizowano 35 projektów tj. 31%. Można zatem przyjąć, że co trzeci projekt wiązał się z tym obszarem. Najslabiej pod względem liczby podpisanych umów wypada świętokrzyskie (zaledwie 9 projektów), jednak wykorzystują one 51% alokacji przeznaczony dla województwa. W podkarpackim realizowano 17 projektów, zaś w podlaskim – 15. Wśród województw pod względem alokacji środków pomocowych z programu nie ma zróżnicowania. Na koniec 2010 r. ich wykorzystanie oscylowało w granicach 50% dostępnych środków dla każdego województwa (*Dla rozwoju...* 2011, s. 4).

Podsumowanie

Niewątpliwie dzięki wsparciu z funduszy europejskich, nie tylko wspomnianego wyżej Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, rozpoczęły się pozytywne zmiany w regionie. Przedsiębiorcy chętniej korzystają ze środków pomocowych, mieszkańcy regionu zaczęli dostrzegać szanse poprawy warunków bytowych. W kolejnych latach w omawianych województwach systematycznie zwiększało się zatrudnienie, co świadczy o chłonności przedsiębiorstw MSP. Dzięki wykorzystaniu programów pomocowych przedsiębiorcy zwiększyli liczbę zgłaszanych wynalazków i udzielonych patentów. Pozwoliło to im utrzymać stały udział procentowy w ogólnej liczbie zgłaszanych wynalazków i otrzymywanych patentów w skali kraju. Mimo że w badanej grupie nie znalazły się przedsiębiorstwa widzące dla siebie szansę w pracach badawczo-rozwojowych widać wyraźną tendencję wzrostową regionu. Niechęć ankietowanych przedsiębiorców tłumaczona była wysokimi kosztami związanymi z nakładami inwestycyjnymi i koniecznymi zmianami, oprócz tego brak umiejętności sięgania po unijne środki wspomagające rozwój. Mimo wykorzystania przez przedsiębiorców na koniec 2010 r. 50% funduszy przeznaczonych dla województwa w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, liczba projektów realizowanych jest niewielka w odniesieniu do wielkości sektora MSP w poszczególnych województwach.

Bibliografia

- Bartelska A. (2011), *Węгры stawiają na innowacje*, „Bussines & Beauty” nr 6.
- Bławat F. (2003), *Przedsiębiorca w teorii przedsiębiorczości i praktyce małych firm*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk.
- Borowiecki R., Siuta-Tokarska B. (2008), *Problemy funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Synteza badań i kierunki działania*, Difin, Warszawa.
- Dla rozwoju Polski Wschodniej* (2010). *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 w liczbach 2009*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Dla rozwoju Polski Wschodniej* (2011). *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 w liczbach 2010*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Fedan R. (2011), *Zarządzanie publiczne w procesie kreowania rozwoju lokalnego i regionalnego* (w:) R. Fedan (red.) *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy Uwarunkowania sprawnego działania w przedsiębiorstwie i regionie*, Zeszyt nr 20, Rzeszów.
- Klimczak B. (1996), *Etyka gospodarcza*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Korzeniowski L. (2000), *Mała firma w procesie integracji europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu”, nr 1(1), Poznań.
- Koźmiński A.K. (2008), *Koniec świata menedżerów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Krzyminiewska G. (2009), *Wiedza ekonomiczna i umiejętności społeczne młodzieży wiejskiej*, „Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia”, nr 8(3).

- Lis F.J. (1996), *Wartości w kształtowaniu motywacji i organizacji życia społecznego*, Politechnika Lubelska, Lublin.
- Mugler J. (1995), *Betriebswirtschaftslehre der Klein – Und Mittelbetriebe*, Sprinter Verlag, Wien, New York.
- Olech S. (1997), *Controlling ma już 100 lat*, „Nowa Europa” z dn. 6.02.
- Oś priorytetowa I* (2014), <http://porpw.parp.gov.pl/index/index/702> [dostęp: 06.2014].
- Piwowarski R. (2011), *Reguly fiskalne oraz instrumenty nowego zarządzania publicznego jako narzędzia przejrzystej polityki fiskalnej*, „Studia Ekonomiczne”, nr 3 (LXX).
- Stiglitz J.E. (2004), *Ekonomia sektora publicznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Perspectives for Development of the SME Sector in Poland on the Example of the Eastern Region

Summary

An aim of the article is to show the possibilities to improve the conditions conducive to development of the sector of small and medium enterprises in Poland. The perspectives for development of the SME sector are divided into economic, legal, organisational and social conditions. There is also considered use of EU funds as a factor conducive to development of the SME sector. In her article, the author also provided an example of an erroneous pro-development policy towards the enterprise sector used in Romania, as a caution for Poland, as well as a positive example of abatement applied by the Hungarian government. The analysis was in a considerable degree based on the previously carried out surveys in the eastern region.

Key words: sector of SME in Poland, eastern region, EU funds.

JEL codes: L26

© All rights reserved

Afiliacja:

mgr Agata Wasilewska
Akademia Finansów i Biznesu Vistula
ul. Stokłosa 3
02-787 Warszawa
tel.: 22 457 23 00
e-mail: agata_wasilewska@poczta.onet.pl